

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՄԵՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՉԵԹԻ ՕՐԵՐԸ

Տարեկան գինը — 3 ռուբլի, 1/2 տարեկանը — 1 ռ. 50 կ., 1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԵՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեւի վրայ—20 կոպ, վերջին ,, ,, —10 ,,

Հասցէ՝ Шюша, Редакция газеты „Пайлакъ“. Ганджунцев. ул. домъ Костанцова. Schoucha, rédaction du journal „Phailakъ“.

ԲԱՅԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարեկանը—1 ռ. 50 կ. ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ԵՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шюша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՄ

ՀՐԱՄԱՅՈՒՆ ՊԱՆԱՆՁ

Ահա տասն ամիս է, ինչ հսկայ քայլերով ծաւալուած է միջազգային պատերազմը։ Սա զօրաբանականների, կառավարութիւնների պատերազմ է, այլ ժողովրդների կռիւ բառիս լիակատար ու անուշի իմաստով. կռիւ, որ իւր նմանութեամբ յիշեցնում է գուցէ միջին դարերի պատմութեան շէմքում մարանչող ու իրար անցած ժողովրդների զոտեմարտը, երբ կռոււ, կռոււ էին ապագայ սօցիալ-քաղաքական Եւրոպայի գոյութեան նոր հիմքերը։ Որքան չնչին խաղալիք է մեզ թոււում ժողովրդների այն «մեծ գաղթը», որ հիմնի վեր փոխեց այն ժամանակայ Եւրոպայի քարտէզը, ստեղծելով հիւժւած Հոռմի աւերակների վրայ նոր քաղաքական տերրիտորիաներ։ Համաշխարհային պատմութիւնը բացեց այն ժամանակ նոր էջեր, ասպարէզ տալով նորեկ, աւելի կենսունակ ժողովրդների տիրապետութեանը։ Պատմութիւնը կարծես կրկնոււմ է։ Ներկայ զբանգիօզ պատերազմն էլ նոյն ճակատագիրն է կրում, բայց ինչ հսկայական աներակայելի չափերով, ինչ տիեզերական հետեանքներով...

Բազմալեզու ժողովրդներ իրար են անցել, հրով-սրով են որոշում իրենց գոյութեան բաղդը և ձեռնում ապագայ Եւրոպայի քարտէզը, որ ինչպէս ֆենիքս պիտի դուրս գայ արեան ծովերից, դիակներ լեռնակոյտերից։

Այս ծովացած կռոււմ վերջնական յաղթանակը պատկանում է այն ժողովրդին, այն ազգին, որը կը կարողանայ լարել առանց ներքին խոչնդոտների իւր բոլոր հասարակական ուժերն և օգտագործել անխտիր բոլոր նիւթական-հոգեւոր ու մտաւոր-բարոյական ու-

նակութիւնները։

Այդ գիտակցութեամբ են այսօր տոգորւած կռուող ժողովրդներն և այդ նպատակի իրականացմամբ են նրանք տարածու Եւ անա մեր աչքերի առաջ տեղի է ունենում Ռուսաստանում, հետեւելով Անգլիային ու Ֆրանսիային, բոլոր հասարակական ուժերի կազմակերպման ու կենտրոնացման պրօցեսը հսկայական չափերով։ Ռուսաստանն այդ վիթխարի պատերազմը վերածում է ժողովրդականի ոչ միայն ռազմի դաշտերում, այլ և զօրաբանակի թիկունքում, երկրի ներսում, որտեղ համագործակցութեան, համահաւաքման գաղափարն սկսել է շտեմնւած թափով իրականութիւն դառնալ։

Եւ դա պէտք է հայ ազգի, հայ ժողովրդի գիտակցութեան մէջ էլ կատարւի։

Ներկայումս, երբ հայաբնակ գաւառները քայլ առ քայլ ազատոււմ են թիւրք բռնակալութիւնից քաջարի ռուս զօրքի զէնքով ու հայ երիտասարդների անձնազոհութեամբ, մեր հասարակութեան առաջ ծառանում է մի մեծ շինարար գործունէութիւն՝ հայի կեանքը վերականգնելու, բացւում է մի հսկայական պատասխանատու ասպարէզ, ուր տակաւին պիտի վերստեղծել այն պայմանները, որոնք ազատ շունչ տային հայ ժողովրդին։ Իսկ դա կարող է իրականանալ, երբ մեր մէջ էլ ամրանայ այն գաղափարը, որ արդէն իրականացել է բոլոր դաշնակից ժողովրդների մէջ-բոլոր հասարակական ուժերի համահաւաքումն, բոլորի համագործակցութիւնը՝ յաջող կռիւ, վերջնական յաղթանակի համար։

Կարծես մեզ մօտ էլ կայ այդ գաղափարը, բայց որքան ճղճիւմ, անհաստատ ու խաբուսիկ։ Մեր

պարբերական մամուլն անդադար արձարծում է այդ միտքը, սակայն բանը ֆրակներից այն կողմը չի անցնում։ Իսկ իրականութիւնը մեզ չի սպասում։ Եթէ մենք շարունակենք լիկ պատճանական ցանկութիւններ յայտնել համագործակցութեան և ցրած ուժերի համերաշխութեան մասին, իսկ միևնոյն ժամանակ շարունակենք գործունէութեան այս կամ այն վայրը դարձնել որեւէ կուսակցութեան մենաշնորհ, ասպարէզ տալ որոշ սիրեցեալ մարդկանց, լսել այս կամ այն հասարակական ֆէտիշին, հետեւ ինքնակոչ մարգարէներին ու փառամոլ նորեկութիւններին, մենք վերջ էլ վերջոյ կանգնած կը լինենք խորտակւած նպատակների, տապալւած յոյսերի առաջ...

Արդի պատմական մօմենտը պահանջում է կազմակերպումն հայ հասարակական բոլոր ուժերի անխտիր։ Այդ կոչն է հնչում հրամայական ժեստով մեր իրականութիւնից։ Անհրաժեշտ է վերջապէս ոչ թէ մին բառերով, այլ մարմնացեալ գործով համահաւաքումն, համագործակցութիւն։

Դա կը լինի միակ արտայայտիչը հայ հասարակութեան մէջ տիրող ներկայ տրամադրութիւնների, հայ ժողովրդի բոլոր կենսունակ գործունէների։

ԿՈՎԿԱՍՍԵԱՆ ԱՐԴԻԻՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՌԻԺԵՐԻ ՀԱՄԱՐՄԵՐՈՒՄԸ

Թշնամուն միահամուռ ուժերով դէմ դնելու պահանջը ոտքի կանգնեցրեց Ռուսաստանի արդիւնաբերական ուժերին։ Տենդային թափով գործի կպան արդիւնաբերողներն ու հասարակական կարող ուժերը՝ հնար եղածին չափ օգնելու կռուող զօրքին ռազմամթերքներով և այլ կենսական անհրաժեշտ միջոցներով։ Ստեղծեց մի բարձր տրամադրութիւն, որն անյապաղ վարակեց նաև կովկասեան ժողովրդին։ Ընդհանուր հայրենիքի շահերը գործի հրաւիրեցին նաև Կովկասի արդիւնաբերողներին ու հասարակական շինարար ուժերին։ Կովկասում ևս կազմակերպւեցին Ռուսաստանի օրինակով դինւորա-արդիւնաբերական կոմիտէներ, որոնց մէջ մտնողների թիւն օր-աւուր աճում, բազմանում է։ Թիֆլիզն ու Բագու, որպէս Կովկասի արդիւնաբերական կենտրոններ, ձեռք գրկեցին կազմակերպելու այդ

գործը։ Տեղի են ունենում դեռ ևս նախապատրաստական, տեղական արդիւնաբերութեան ճիւղերն ուսումնասիրելու, գործունէութիւն։ Թիֆլիզի կոմիտէն ընտրել է իր միջից երեք յանձնախումբ—տեխնիկական, լեռնային և զիւղատրտեսա-վաճառականական, որոնցից իւրաքանչիւրի վրայ զբաւած է իր մասնագիտութեան համապատասխան պարտականութիւն։ Տեխնիկական յանձնախումբը պէտք է ծանօթանայ և տեղեկութիւններ հաւաքի գործարանների, գաւօղների և արհեստանոցների այն մեքենաների մասին, որոնք հարկաւոր են զօրքի համար ռազմամթերք պատրաստել։ Լեռնային յանձնախումբը պէտք է զբաղւի երկրի լեռնային հարստութիւնների, հանքերի—պղինձ, ցինկ, ծծումբ և այլն—ուսումնասիրութեամբ. որոշի, թէ որոնք մշակոււմ են և որոնք պէտք է մշակեն։ աշխատի լուսաբանել այն բոլոր խոչնդոտները, որոնք հանգիպում կամ հանգիպելու են այդ հանքերի մշակմանը, ինչպէս օր. բանւորական ձեռքերի պակասութիւն, ճանապարհների հաղորդակցութեան բացակայութիւն և այլն։ Գիւղատնտեսա-վաճառականական յանձնախումբը պէտք է զբաղւի առհասարակ այն բոյսերի ուսումնասիրութեամբ և մշակմամբ, որոնք այս կամ այն կերպ հարկաւոր կը լինեն հագուստի և զօրքի այլ կենսական պահանջի համար։

Զինւորա-արդիւնաբերական կոմիտէն յիշածս կէտերով չի սահմանափակելու անշուշտ իր գործունէութիւնը. նրա առջև ծառանալու են զուտ տեղական, ներքին կեանքին վերաբերեալ հարցեր, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապ ունեն պատերազմի հետ և որոնց բարեյաջող լուծումը մեծ կապ կունենայ կռուող զօրքի թիկունքն ամրացնելու խնդրի հետ։

Գործը նոր է, դեռ սաղմային զրութեան մէջ, ուստի դժւար է առայժմ որոշ բան ասել այդ կոմիտէի գործունէութեան մասին, մանաւանդ որ Կովկասը զուրկ լինելով զեմստվոյական կազմակերպութիւնից, նման համագործակցութիւնը նորօրինակ երևոյթ է նրա կեանքում։ Այնուամենայնիւ մեր ընդհանուր հայրենիքի շահը և պատերազմի յաջող ելքից ըստ պատկեր վառ հեռանկարը մեծ ե-

ռանդ և աշխոյժ կը տայ Կովկասի զինուորա-արդիւնաբերական կոմիտէին: Կաշխատենք «Փայլակի» ընթերցողներին պարբերաբար տեղեկութիւն տալ այդ կոմիտէների գործունէութեան մասին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԱՆՆԱՐԿՆԵՐ

Շուտով կը լրանայ մի տարի, ինչ սկսել է կռիւը: Ինչ զրուծեան մէջ են գտնուում կռող կողմերը: Գերմանիայի ձեռքումն է ամբողջ Բելգիան, մի նեղ շերտ՝ Ֆրանսիայից և արևմտեան Լեհաստանը: Ռուսաստանից: Մակեդոնիային հայեացքից Գերմանիայի յաջորդութիւնն ակնհայտ է: Սակայն, երբ նկատի առնենք Գերմանիայի առաջադրած նպատակներն այս պատերազմում ու նրա տակտիկան երկիրներ նուաճելում, կը դտնենք, որ նա տակաւին հետո է վերջնական յաղթանակները:

Ինչ վիճակում են Գերմանիայի զաշնակիցները: Տաճկաստանը կորցրել է ասիական մի քանի վիլայէթներ և այժմ օրհնասական կռիւ է մղում Դանդանէլի նեղուցներում: Շնչասպառ եղած տեղական մաքառումից, նա ապրում է միայն Գերմանիայի օժանդակութեամբ: Վերջինիս են պատկանում փողը, թնդանօթները, ղեկավարները: Թիւրքիայից քիչ է տարբերւում Աւստրիայի վիճակը: Նոյն գերմանական փողն է, նոյն թնդանօթներն են, նոյն ղեկավարներն են, որոնք այսօր պահպանում են կիսաշունչ զոյւթիւնը: Այսպէս ուրեմն 11 ամիսների ընթացքում կատարւած կռիւներից յետոյ Գերմանիան ընկել է այժմ այն դրութեան մէջ, ինչ որ նա պատերազմի սկզբում ցանկանում էր ստեղծել իւր հակառակորդների համար:

Վերջերս Փարիզից հաղորդում էին գաղաղան թերթերում, թէ այնտեղ ինչ որ գերմանացու մօտ գտել են մի անխախտելի փաստաթուղթ, որտեղ գրւած է եղել, թէ գերմանացիներին անցեալ տարւայ յուլիսի վերջերը պէտք է լինէին անպատճառ Փարիզում:

Գերմանական ռազմի ամբողջ գործելակերպը պահանջում է առանձին-առանձին ունչացնել և թուլացնել իւր թշնամիներին, ուստի և պէտք է միշտ յարձակողական լինել: Այդ տեսակ քայլերով Գերմանիան կարող է միաժամանակ պայքարել իւր հօր թշնամիների դէմ և պահպանել իւր գոյութիւնը: Այդ փորձը կատարւեց Ֆրանսիայի վերաբերմամբ անցեալ ամառը, բայց անյաջող: Շնորհիւ ռուս զօրքի առաջնադասմանը, գերմանացիները ստիպւած եղան Մարնի պարտութիւնից յետոյ նահանջել ետ և իրենց ուշքը դարձնել ղէպի արեւելք:

Ներկայումս Գերմանիայի զիւրքը արեւմտեան պաշտպանողական է և նոյն իսկ ոչ զինուորականի համար էլ պարզ է, որ այսուհետև գերմանացիները յարձակողական զիւրք այնտեղ այլ ևս չեն կարող բռնել:

Ուղիղ մի տարրաց յետոյ գերմանացիները, հաւատարիմ իրենց ծրագրած գործելակերպին, վճռում են Ռուսաստանի վրայ կատարել նոյն փորձը, որ չյաջողւեց Ֆրանսիական սահմաններում: Այդ են ապացուցում Գալիցիայի գործողութիւնները: Հաւաքելով իւր թիկունքի բոլոր ուժերը (ընդհանրապէս և թուլացնելով արեւմտեան ձակապը, գերմանացիները ահա 3 ամիս է հրէշային ջանքեր են թափում Ռուսաստանին վերջնական հաւաքած տալու և վճռական պարտութեան հասցնելու: Սակայն դա էլ զուր է անցնում: Գերմանացիները մոռացել են, որ ռուս զօրքն երբեմն ունեցել է Սովոր և

Կուսուղովի պէս զօրավարներ, որոնց տրադիցիաներն այժմ էլ տակաւին կենդանի են ռուս կուսուղների մէջ:

Յիրաւի, ինչ է շահել Գերմանիան, այս վերջին 3 տաժանելի կռիւ ամիսներում: Յետ է դարձրել Աւստրիային նրա կորցրած Գալիցիան: Իսկ յետոյ, նա վերցրել է Սան գետի գիծը, կարող է վերցնել նոյն իսկ Վիսլայի գիծը և այնուամենայնիւ նա չի կարող հասնել իւր նպատակին: Ներկայ կռիւներում հակառակորդներն իսկապէս չեն ձգգտում նորանոր երկրներ գրաւելու, այլ որքան կարելի է մեծ ջանքեր են թափում դիմացինի ուժերը ունչացնելու, զօրութիւնը թուլացնելու: Իսկ այդ տեսակէտից Գալիցիայի յետ գրաւելը Գերմանիայի ձեռքով, մեծ նշանակութիւն չունի, քանի որ ռուս բանակը տակաւին ուժեղ է ու բազմաթիւ: Աւելացրէք և այն, որ այժմ Գերմանիան Գալիցիայի գրաւումով, իւր դէմ զինել է ոչ միայն ռուս զօրքին, այլ և կանգնեցրել է ահարկու նոր թշնամի: Դա ռուս ժողովուրդն է, որ այժմ սկսած մեծից մինչև փոքրը ողկուրած է մի գաղափարով՝ վերջնական պարտութեան հաւաքած տալ Գերմանիային:

Ինչ պիտի անի Գերմանիան, երբ ռուս զօրաբանակն էլ մտնէ խրամատների մէջ ու երկաթէ պատնէշով օղակէ նրան, ինչպէս արին Ֆրանսիացիները: Այն ժամանակ ահա երեւան կը գայ գերմանական տակտիկայի անանկացումը: Այն ժամանակ Գերմանիան կը մատուի բառիս բուն նշանակութեամբ՝ վանդակն ընկած ստիւժին: Ընդհատ է, այդ առիժն երբեմն ընկճում է վանդակի արեւմտեան ճիւղոտներից, երբեմն էլ արեւելեան, բայց վանդակը մնում է անսասան և ահող գազանի բաղդը որոշւած է:

Պատերազմի ամբողջ ընթացքում Գերմանիան իր էներգիան maximum-ի հասցնելով կարողացել է տանել միայն 3 խոշոր յաղթանակ՝ Շարլերուայի, Լոճի մօտ և Գալիցիայում: Ետնու է տեղի նոյնպէս 3 ձակապատմարտ՝ Մարնի վրայ, Նեմանի փերում և Վարշաւայի տակ: Չենք յիշատակում մանրերները: Իսկ եթէ սրան տեւացնենք այն պարտութիւնները, որ Ռուսաստանը հասցրեց Աւստրիային ու Տաճկաստանին: պարզ կը լինի, թէ որ կողմն է ոյժը:

Ամփոփելով մեր ասածները, գալիս ենք հետեւալ եզրակացութեան: Մի տարի պատերազմից յետոյ Գերմանիայի զաշնակիցները գլխաւորապէս թուլացել են և կռիւ ամբողջ բեռը Գերմանիայի վրայ է ընկել: Արեւմտեան ռազմաբեմում Գերմանիան յարձակողականից անցել է պաշտպանողական դրութեան: Իսկ այն օրը, երբ նա արեւմտեան բեմումն էլ ստիպւած պիտի լինի զինելու պաշտպանողական գործելակերպին, դա կը լինի նրա պարտութեան սկիզբը:

Որովհետև Գերմանիան անասելի զօրեղ զուրս եկաւ, կռիւը կը լինի երկարատեւ, ժամանակը ուժեղացնում է է զաշնակիցներին: Եթէ իրաւ է, որ այս կռիւը կարող է տանել, ուժ ունի ամուր նեարդեր, ապա դա ասւած է զաշնակիցների համար: Վերջիններին միայն համբերութիւն է հարկաւոր, կազմակերպելու իրենց ուժերը և յաղթութիւնը, և ընդհակառակը համբերութիւնը և կռիւ ձգձգելը մահ է Գերմանիայի համար:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԱՌԻԹՈՎ

Թեմիս զարոցական-կրթական գործը կանոնաւորելու համար նորից սկսել են յուզել զարոցական յանձնաժողովի հարցը: Անցեալները, երկու տարի սրանից

առաջ, այդպիսի մի յանձնաժողով գոյութիւն է ունեցել անուշով, բայց ոչ մի գործ չէ կատարել, որքան մենք ծանօթ ենք, այն պատճառով, որ այդ մարմինը գործի զիմեւուց առաջ լաւ պարզած չէ եղել իւր իրաւասութեան սահմանները և որ գլխաւորն է, կոչւած է եղել լինելու մի շանթարգել, որը դէպ իրեն պիտի գրաւէր անարխիայի մատնւած զարոցական իրաւանութեան խտացած մթնոլորդից առաջացող բոլոր պատահականութիւնները: Տեսութեան այս անկիւնից եթէ դիտելու լինիք, չէք զարմանայ, որ նման յանձնաժողովները, որպէս իդէա, ծնւում են ուսուցիական տարւայ վերջին, հետեւալ տարւայ սկզբներին մեռնելու, չքանալու համար: Վատ սխառն է, ի հարկէ, կարելի է, հարկաւոր տուրքը մատուցանել հնարագիտութեանը այն վարչական անձանց, որոնք սեփական ապիկարութիւնը այլ և այլ յանձնաժողովների բնական թէ անբնական մահով գիտեն սքողել:

Թէ այժմ ինչ դիտումներով է հրապարակ նետել միանգամ արդէն ֆիասիկո կրած յանձնաժողովը, այդ հարցը մեզ չէ հետաքրքրում: Մենք համոզւած ենք, որ կանոնաւոր հիմքերի վրայ հիմնւած յանձնաժողովը մի բան կարող է անել մեր կրթական գործի համար և այդ ի նկատի ունենալով, հարկաւոր ենք համարում, որ մեր զարոցական կեանքին մօտ կանգնած անձինք և հիմնարկութիւնները զբաղւեն այդ խնդրով:

Շատ պատճառներ կարելի է թել, թէ ինչու անցեալում յաջողութիւն չունեցաւ հրաւիրւած յանձնաժողովը: այդ առթիւ թերեւ ամեն մէկն էլ ունի իր տեսակէտը, որ գուրկ չէ շահեկանութիւնից: Բայց ինչ էլ որ լինի, ամենագլխաւոր պատճառը այն է, որ այդ մարմինը կապւած չէ եղել բարոյապէս՝ այն գործին հետ, որ մեր կրթական գործի ոգին է:—Դա հայ գաւառական ուսուցչութիւնն է: Ահա մարհել գաւառական ուսուցչի ձայնը, նրա մասնակցութիւնն ու ներկայացուցչութիւնը մի մարմնի մէջ, որ պիտի կանոնաւորէ կրթական գործը գաւառում և միամտաբար սպասել յաջողութեան,—դա առնւազը կարճատեսութիւն է ֆիասիկոյով հանդերձ:..

Ուրախալի է, որ այժմ կազմակերպւելիք յանձնաժողովը ջիւրմ հետաքրքրութիւն է գործիցիւր գաւառական ուսուցչութեան շրջանում, որը ջանքեր է գործ դնում իր ներկայացուցչութիւնը ունենալու յանձնաժողովի մէջ:

Որչափ իմաստութիւն ցոյց կը տան այս խնդրում մեր «Վարիշ-շըջանները» —ցոյց կը տայ մօտիկ ապագան:

Մեր. Եւսայեան

ԱՊԱՐԱՆՏ ԹԵՄԸ

Печальная истина лучше радостной лжи.
Байрон.

II

Թեմի զարոցների անփառունակ վիճակի գլխաւոր ու ամենամեծ պատճառը պ. Ասլանեանի կարծիքով այն է, որ ... չունենք իրենց պաշտօնին ներկաւ, պարտաճանաչ և իրենց կոչման բարձրութեան վրայ կանգնած ուսուցիչներ: Եւ անւանելով վերջիններին «անձեռնհաս» «անպատրաստ» և եկեանքի փորձութիւնից զուրկ երիտասարդներ», համարում է վերջիններին «փալաններ» ու աւելացնում, որ «ուսուցիչների ու ժողովրդի փոխ-յարաբերութիւնների մասին մեր այս ունեցած կարծիքը հաստատութիւն գտաւ նաև Դարբասի թեմի առաջնորդ Չաւէն վարդապետի կողմից, որին տողերիս վրոյղ առիթ էր ունենցել այնցելու:»

Այս տողերը կարգաւուց յիշեցինք մի թեմական տեսչի, որը ուսուցչիչնիւրի զանգատին՝ թէ իրենց դնահատող, խրախուսող չկայ, բերաւ հետեւալ օրինակը: «Եթէ չօրհնին տանք մի գեղեցիկ ծաղկեփունջ, նա իւր բիրտ ձեռքերով կը տրորի նրան ու դէն կը շարտի: սակայն, երբ նա ընկնում է քաղաքակիրթ մարդու ձեռք, նրան խնամում է, ջրի մէջ դնում, որ չթառամի, նրանով հիանում է և իւր սենեակը զարդարում:..»

Թող շատ չվերաւորել թեմի ուսուցչութիւնը: Ասլանեաններից. «Մշակի» թղթակից լինել՝ դեռ չի նշանակում հասկանալ որ պէտք է կորրեկտ արտայայտել ուսուցչիչների հասցէին:

Կարելի է ցաւել միայն նրա համար, որ մեր լայնածաւալ թեմի կառավարիչն էլ է համամիտ պ. յողաճագրին:..

Այլ հարց է, եթէ գաղաղաւելին թէ չորհիւ բացարձակ անտէրութեան, կամ ասիլի շուտ ապիկար տէրերի, վերջին տարիներս թեմի ուսուցչութեան շարքերում ուսուցչի պաշտօնով սպըր-գել են անձինք, որոնց կրթութեան աստիճանը, մտաւոր սահմանափակ պատրաստութիւնը և ուսուցչութեան դիրքին անհամապատասխան հասակը վնասում են զարոցական գործին (մանաւանդ մի ուսուցչով կառավարող միդասեան զարոցներում) և արատաւորում ուսուցչական կորպորացիան:

Եւ եթէ ուսուցչիչների մէջ կան անձեռնհաս անհատներ, կամ ինչպէս յողաճագրին է անւանում «փալաններ», ասացէք խնդրեմ, ով է նրանց հրաւիրողը, ուսուցչի նշանակողը:

Չէ՞ որ դրանց ապարկէք քաշողը զարոցների «տէր ու տնօրէն» է: Չաւէնն է, կամ վերջինիս նշանակած գաւառական թեմական տեսչի «պաշտօնակատարներն» ու «քարտուղարները»:

Յիրաւի այդ ուսուցչիչներին հրաւիրողը իւր որեւէ մի անյայտ քաղաքականութեամբ է առաջնորդել, կամ աւելի շուտ որոշ մարդկանց ձեռնառու էլ չի եղել ուժեղ և գիտակից ուսուցչութիւն ունենալ:..

Բայց, լաւ բան չէ, նոյնիսկ պախալակելի է, մարդկանց հրաւիրելը, որ պէտքի յետոյ նրանց «փալան» անւանեն:

Դարոցների ներկայ աննախանձելի և արտասուելու չափ ցաւալի դրութեան պատճառը ոչ զիւղացիութիւնն է և ոչ ուսուցչութիւնը, որոնց շնքին է փաթաթւում ամբողջ մեղքը, հասարակութեանը մոլորեցնելու և բարոյական պատասխանատուութիւնից զերծ մնալու համար: Անվարչականութիւնն է պատճառ (միջանկեալ նկատենք, որ մեր թեմական իշխանութիւնը վարչականութիւն բառը հասկնում է որպէս ընդհանուր միջոցներ) որ թեմի բոլոր գործերը ընդհանրապէս և զարոցական մասնաւորապէս, խճճւած են, խայտառակ:..

Մի շարք ցաւալի հշմարտութիւններով կարող ենք հաստատել մեր ասածները, որոնց թերեւ անձանթ է մեր հասարակութեան լայն մասսան:

Բանի-քանի անգամ է խոստացել մեր թեմական իշխանութիւնը, յանձինս Չաւէն վարդապետի, բարիլաւել զարոցների դրութիւնը: Մեծ յոյսեր, լայն ծրագրեր, բարի ցանկութիւններ, բարձրահիշ խոստումներ:.. ահա թէ ինչ ենք լսել մենք միամտորէն շարունակ և դեռ լսում էլ ենք: Սակայն, ամեն անգամ երբ պէտք էր խօսքը գործի անցնէր, տեսել ենք թէ ինչպէս՝ զիւր մուկ ծնեց:..

Ամբողջ երկու տարի երիտասարդ ձեմարանաւարտ պ. Առաքելեանը, վարեց թեմական տեսչի պաշտօնակատարի (ոմանց ասելով ստատիստի) պաշտօն: Մի կողմ թողած այն, թէ որքան

էր համապատասխան պարունը իւր «մանկավարժական փորձառութեամբ» ստանձնած պատասխանատու պաշտօնին, նկատենք, որ նա իւր պորձելակերպի մէջ ղեկավարել է «սահման քաջ» գէշն իւրեանց» ինչպէս իւր 1912 թի տեղեկագրի մէջ շեշտել էր) և «մի աքաղէր ընդդէմ խթանի» գէշերներով:

Կամենտարիաները աւելորդ են...

Երբ իւր պաշտօնին անհամապատասխան պարունը բարեխղճութեւն ունեցած (կամ պուցէ ստիպւած էր) ասպարէզից հեռանալու, ան այդ ժամանակ Շուշու թեմ. դպրոցի տեսուչ պ. Ղազար Տէր-Ղազարեանի առաջարկութեամբ հ. Զաւէնը որոշում է (1913 թ. նոյեմբեր) կազմել դպրոցական յանձնաժողով, վեց հոգուց բաղկացած և թեմ. դպրոցի տեսչի նախագահութեամբ, որպէսզի այդ մարմինը ղեկավարէ և կառնաւորէ թեմի դպրոցական գործերը:

Խորհրդակցութեան ժամանակ պ. Ղ. Տէր-Ղազարեանը յայտնում է Զաւէն վարդապետին, որ դպրոցները կարգաւորելու համար անհրաժեշտ է յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ ղեկ թէ՛ ղրամ և թէ՛ տեղեկութիւններ թեմի դպրոցների վիճակի, քանակի և ուսուցչական կազմերի մասին: Հ. Զաւէնը խոստանում է ամեն բան անել. գտնել փող և յարմար մարդ, որ շրջէ գաւառը և տեղեկութիւններ հաղորդէ յանձնաժողովին:

Առաջարկում է Ամարասի վանահայր Սուրէն արեղային, որպէս պաշտօնակատար շրջանային տեսչի, շրջել գաւառը և նիւթեր յղել յանձնաժողովին, որպէսզի ընդ այնմ վերջինս կարողանայ կարգադրութիւններ անել, հրահանգներ տալ գաւառի դպրոցներին: Մի քանի դիւղ շրջելուց յետոյ հ. Սուրէնը գրում է պ. Տէր-Ղազարեանին, որ իւր նոր պաշտօնը անհետաքրքրական է և այն... այնուհետև հ. Զաւէնը պատւիրում է հ. Սուրէնին գնալ մի քանիսի հետ Անդրկասպեան երկիրը և դպրոցների համար հայրենակիցներից ղրամ ժողովել: Ինչ ասել կուզի, որ գնում և բերում են 3000 ռ. որից 1500 ռ. մշտական նւերներ զանազան դպրոցներին, իսկ 1500-ը ընթացիկ ծախքերի համար:

Այնուհետև հ. Զաւէնը բերել է տալիս երկրասարդ ուսանող պ. Հայկունուն, շրջանային թեմական տեսչի (1914 թ. մայիս) պաշտօնով: Վերջինս յանձնաժողովի կողմից ուղարկւում է գաւառ. և սա շրջելով մի քանի գիւղ ուղարկում է նիւթեր գաւառի դպրոցական կեանքից, ինչպէս և ինչ կարող էր:

Ամառը (1914 թ.) Զ. վարդապետը, ինչ-ինչ պատճառներից զրգւած սկսում է կարգադրութիւններ անել թեմի դպրոցների շուրջը, առանց յանձնաժողովի նախագահի գիտութեան:

Պ. Հայկունին տեսնելով, որ նման խառն պայմաններում գործել անհնարին է, թողնում է շրջանային թեմական տեսչութիւնը և ուսուցչական պաշտօն ստանձնում թեմական դպրոցում: Բիշ անց՝ հրաժարւում է նաև պ. Ղ. Տէր-Ղազարեանը և... յանձնաժողովը մեղմում է:

Այնուհետ ասպարէզը մնում է Սուրէն արեղային, որին որպէս օգնական երևան է գալիս «հանրաժանութիւն» պ. Առաքելեանը, որը մի ժամանակ Մարիամեան դպրոցի ուսուցիչ էր: Վերջիններս սկսում են մրցել իրար հետ. ուսուցիչների բաց տեղերը նշանակում են անխտիր ամեն պատահական անձանորութեան. թեմական IV դասարանից հեռացած աշակերտներին և 16 տարեկան Մարինակի կամ Մարիամեանաւարտ օրիորդներից սկսած, մինչև 15 տարեկ առաջ թեմական դպ-

րոցի I-ին դասարանից դուրս եկած տիրացուները...

Այսպիսիները ի հարկէ ոչինչ չեն արել յիշաւի, և եթէ մի բան արել են կամ անում են, այդ այն է՝ որ արատաւորել են ուսուցչութեան և վերջինիս վրայ խօսեցնել տել պ. Ասլանեանին...

Ասպարէզից այնուհետ չբանում է Սուրէն արեղային, իսկ մի առ ժամանակ յետոյ՝ նաև պ. Առաքելեանը:

Եւ այդպէս, վերջին չարաատիկ չորս տարիների ընթացքում, Առաքելեանից յանձնաժողով, Սուրէն արեղային, Հայկունի, ապա նորից Սուրէն արեղային և նորից Առաքելեան, իսկ այժմ ոչ ոք, անա այս ժամանակաշրջանում կամայ-ակամայ թեմի դպրոցները փակւում են, եղածները ընկնում և հասնում ներկայ անփառունակ վիճակին...

Այժմ, թող դատէ ընթերցողը. ո՞վ է մեղաւոր. ուսուցչութիւնը, գիւղացիին, թէ՛ դպրոցական գործերի բարձր վարչիները...

Այս բոլորից յետոյ սկսւում է խոստովանելի և յոյսերի (աւելի շուտ թող փչելու) նոր շարանը...

Խորը իսկական մեղաւորներին, բոլոր իրենց արդարացնողներին և բոլոր խոստովանելի անողներին մենք կը պատասխանենք հանրաժանութիւն խօսքերով. ո՞վ նստատուց!...

Այժմ տեսնենք ինչ են խոստանում մեզ:

(Կը շարունակւի)

Սեղոյ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՑԱԽԵՐԻՑ

VIII

Ներկայիս տնտեսական տագնապալից օրերում, երբ շնորհիւ պատերազմի պատճառով առաջ եկած մի շարք աննպաստ հանգամանքների գիւղական ժողովուրդը, առաւելապէս նրա չքաւոր դասակարգը, գտնւում է տնտեսական խիստ անախտանքի պայմաններում, երբ տեղ-տեղ նոյն իսկ սովի ուրաւակներէն անանկների ուսողքատների յուսահատեցրել է, մեզանից այսպիսի ժամանակ պահանջւում է՝ ըմբռնել ժամանակի ոգին և գործել այնպէս, ինչպէս հասարակական կարիքներն են թելադրում:

Ինչպէս յայտնի է, Ղաւաքաղի շրջանի մի շարք գիւղերում երկարատեւ անձրևների և կարկաթի պատճառով այս տարի հացի բերքը շատ քիչ է սպասւում, այնպէս որ գիւղացիները այժմ հանից արդէն միացել են նեղ կացութեան մէջ: Այն գիւղերում էլ, ուր արտերը զերծ են մնացել բնութեան արհաւիրքներից, աշխատող ձեռքի պակասութեան պատճառով դժւարին դրութիւն է ստեղծւել. արտերը հասել են բայց հնձող չը կայ:

Պէտք է ի նկատի ունենալ, որ մեր շրջանի գիւղացիների մէջ ինքնօգնութեան գաղափարը մարմնացած չէ. իւրաքանչիւր մարդ ապրում է սոսկ իր անձնական բարեկեցութեան համար. հարեանին հասած դժբախտութիւնը կարեկցութեան, օգնութեան հասնելու ըզգացմունք չէ կարթեցնում իր բաղդաւոր հարեանի մէջ: Միացեալ ոյժերով ընդհանուր չարքի դէմ կուելու անհրաժեշտութիւնը չեն գիտակցում մեր գիւղացիները:

Դրա համար հարկաւոր է գիւղական գիտակից անհատների նախաձեռնութեամբ յատուկ յանձնաժողովներ կազմել, որոնց պարտականութիւնը պէտք է լինի տեղի ու տեղի ուսումնասիրել գիւղական կարիքները և ապա համապատասխան միջոցներ ձեռք բերել:

Այսպէս՝ օրինակ՝ այդ յանձնաժողովները, որ ի հարկէ գիտակից անա-

ւորութիւններից պէտք է լինեն կազմած, պէտք է իրանց զբաղմունքի զըխառն առարկան դարձնեն չքաւորների և աշխատող ձեռք չունեցողների արտերը ժամանակին միացեալ ոյժերով կամ, ինչպէս գիւղացիներն են ասում, «հով» անելով հնձել և կախել տալ: Բացի դրանից պէտք է, հացի բերքը քիչ եղած գիւղերում աշխատեն կօօպերատիւ հիմունքների վրայ ցորենի շտեմարաններ բանալ, որպէս-զի չքաւոր դասակարգը սպէկուլիանտների շահատակութիւններից ազաւ մընայ: Եւ ամենայն կերպ պէտք է աշխատեն ինքնօգնութեան գաղափարը մարմնացնել գիւղացիների մէջ:

Իսկ որպէսզի այդ բոլորն իրագործւի, անհրաժեշտ է գիւղական սղէտ մասսային հասկացնել համագեցուցիչ փաստերով իրա չարն ու բարին, օգուտն ու վնասը:

Եւ այդ գործում ահագին դեր է վերապահւած մեր գիւղական տնտեսութեանը, որոնք օգտւելով իրանց ունեցած հասարակական դիրքերից, կարող են գիտակից անհատների համագործակցութեամբ, իրագործել այն բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որոնցով իսկապէս կարելի կը լինի գիւղական ժողովրդին հանել իր այժմեան ծանրկացութիւնից:

Այսպիսի պայմաններում պէտք է հասարակական ջիղ և գործելու կամք ունենալ:

Ա. Ասլանեան

ՂԱՓԱՆԻ ՀԱՅ ԳԻՒԼԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊՂՆՁԱՆԻՔԵՐԸ

Յայտնի է, որ հայ գիւղացիութիւնը դարերից ի վեր, շնորհիւ ստեղծւած անտանելի պայմանների ու հալածանքների և աներեւակայի շահագործումից ստիպւած, հրաժեշտ է տել միանգամից իր աւելի բարգաւաճ, բերրի երկրներին և ապաւինել համեմատաբար ապահով, անտառապատ մութ լեռներում, մոռացութեան տալով դառն անցեալը և հաշտւելով միանգամայն նոր կեանքի, բնութեան և ըստեղծւած տնտեսական պայմանների հետ:

Նոյն բախտին ու վիճակին է արժանացել նաև Ղափանի գիւղացիութեան մեծամասնութիւնը, որ պարսկական և այլ սարսափներից աչքները փակելով, զանազան ժամանակներում գաղթել են սիրեցեալ վաթանից, ապաւինելու լեռի ժայռերի անբերրի բայց միևնույն ժամանակ անմատչելի կատարների վրայ:

Ապահով զգալով այստեղ, գիւղացիութիւնը հեռոցհեռ խաղաղ կեանքին է անցնում և սկսում իրեն յատուկ գործունէութիւնը: Որպէս նստակիաց ժողովուրդ, զբաղւում է գլխաւորապէս հողագործութեամբ, իսկ աւելի լեռնոտ վայրերում մասամբ էլ անասնապահութեամբ և խաշնարածութեամբ: Հողատէրերը մինչև վերջին 1912 թիւը, շատ տեղերում հանդիսանում էր բէգականութիւնը, իսկ այդ թիւից, կառավարութեան յետ գնման օրէնքի համաձայն, տէր ու տնօրէն է դառնում գիւղացիութիւնը: Պէտք է յիշատակել, որ շրջանիս գիւղացիութիւնը, համեմատաբար այլ հարեան շրջանների գիւղացիութեան հետ, հողատիրութեամբ ծայր աստիճան յետ է կանգնած և բաւականին անախտանքի վիճակի մէջ է գտնւում: Նախ՝ որպէս քաղաքաբնակ մի երկիր, վարելահողերից այն չի ստացւում, ինչ որ օր. հարեան շրջանների հարթավայրերում գտնւող պտղաբեր հողերից: Երկրորդ՝ աչքի է ընկնում իսկոյն, մեր և այլ շրջանների ունեցած հողերի քանակ-

ների մեծ տարբերութիւնը: Բացի սըրանից գիւղացիութեան նկատելի չափերով բազմանալը և հողերի նոյն անփոփոխ քանակի մնալը ևս մեծ միջուկ-պատճառն է նոցա յետամնացութեան և վերջապէս, որ շրջանս բացարձակապէս զուրկ է այգիներից, այգեգործութիւնից և այլ միջոցներից: Ահա սոյնաման պատճառներն են, որոնք ստիպում են շրջանիս գիւղացիութեանը, տնտեսական կեանքի մրցման այդ ասպարէզում առաջնութիւնը զիջել հարեաններին:

Բնականաբար այստեղ հարց է առաջ գալիս-հապա ձր աստիճան ցած է կանգնած Ղափանի գիւղացիութեան այգորինակ տնտեսական կեանքը և ինչպէս է նա իր գոյութիւնը պահպանում, եթէ նոյնիսկ հարեան շրջանների, վաղուց ցած համարող տնտեսական վիճակից աւելի ցած աստիճանի վրայ է կանգնած: Եւ եթէ իսկապէս աչքի առաջ ունենանք հետեւալ թւերը նոյնիսկ մի Ա. գիւղի վերաբերեալ, որ շրջանիս գիւղերի մէջ իր տնտեսականով համարւում է աւելի բարեբաղ-գոյնը, այն ժամանակ մնացեալ գիւղերի համեմատական խղճալի վիճակը պարզ կը լինի ընթերցողի համար:

Ա. գիւղը բաղկացած է 110 տնից և մօտաւորապէս 750 շնչից: Վարելահողերը գիւղի շրջագայքում հասնում են 240 դեստինի, որից իւրաքանչիւր տարի վարւում է 120 դեստին: Եթէ իւրաքանչիւր դեստին հողը 4 մարգան կամ մօտաւորապէս 8 փութ սերմացու է պահանջում, հապա ուրեմն 120 դես. վարելահողը կը սերմել (120·8)=960 փութ, որը եթէ զրամի վերածենք հաւասար է (960·2)=1920 լուր: Ուրեմն գիւղի վարելահողերը սերմելու համար պահանջւում է 960 փութ սերմացու կամ 1920 լուր: Զրահաւելով գիւղացիութեան գործադրած արիւն-քրտինքով աշխատանքները, յաջող տարում նրանք այդ 120 դես. հողից ծնւանում են՝ հաշւելով 1-ին—3, կամ (120·8·3)=2880 փ. ցորեն, որը եթէ նոյնպէս զրամի վերածելու լինինք, հաւասար է (2880·1,50)=4320 լուր:

Եթէ սոյն վարելահողերից ստացած հացահատիկների փթաքանակին աւելացնենք նաև 8—40 վերստ հեռաւորութեան վրայ գտնող կապալով վերցրած հողերից ստացւած արդիւնքը, այն ժամանակ Ա. գիւղի տարեկան պարէնը հասնում է (2880 զում. 2760)=5640 փթի, իսկ զրամի վերածած (4320 զում. 4140)=8460 լուր:

Հանելով սերմացուի փթաքանակը, որպէս տարեկան եկամուտ, մաքուր կը ստացւեն (5640—1880)=3760 փութ հացահատիկ, (8460—4127)=4334 ռ. արժողութեամբ: Հաշիցս դուրս են պետական գանձարանի հողին վերաբերեալ հարկերը:

Այժմ, եթէ իւրաքանչիւր շնչի օրական սպառած հացի քանակը—լինի միջին թւով 3 ֆունտի, այն ժամանակ նոյն շնչի սպառած հացի քանակը տարեկան (9 ամիս հաշւելով) կհասնի (3·30·9)=810 ֆ.: Իսկ 750 շնչի սպառածը՝ 607,500 ֆունտի կամ 15187,5 փթի: Եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ Ա. գիւղի տարեկան եկամուտի՝ 3760 փութ հացահատիկների 1/4 մասը գաւառի է անասունների համար, այնժամանակ հանելով ընդհանուր 3760 փութից 940 փ. կը ստացւի 2820 փութ ցորեն: Եւ եթէ այդ թիւը ևս հանենք տարեկան սպառող հացի զումարից, կը ստացւի (15187,5—2820)=12367,5 փութ ցորեն:

Ուրեմն այժմ պարզ է ընթերցողի համար, որ Ա. գիւղի ունեցած և կապալով վերցրած վարելահողերից ստացւում է միմիայն 2820 փութ մաքուր

ցորեն—4230 բուբլի արժողութեամբ (2820.150), և պակասում է 12367,5 փութ ցորեն 18551,04 բուբլի արժողութեամբ:

Կը շարունակէի յօսիլ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԼՏԵՐԱԶՄԸ

— «Հորիզոն»ին Պոլսից հաղորդում են. «Զէյթունի ոչ միայն անունը ջրն-ջեցին, այլ և երկու միլիոն զրուշ վարկ քւէարկեցին մուհաճիրներին զետեղելու համար: Յետոյ մասնաւոր պատուիրակներ զրկեցին հայերի հողերը նորեկներին բաշխելու: Պատուիրակներից երկուսն արդէն գնացել են: Պատրիարքին դեռ չի յաջողել հոգեւորական ուղարկելու փորձն անել: Փաստ է արդէն Հայաստանն առանց հայի եր-զրնկացիներին քշել են ինքրեւրդ: արդէն հասել են Ալկու Կարինն էլ արդէն սկսել են դատարկել: Մարաշ, Այնթապ, Հալլը—բոլոր հայկական շրջանները դատարկւած են: Կայանից կայան փոխադրում են մինչև Միջագետքի խորքերը թէև բուն տեղի մասին խաբարում են:»

— Ամբողջովին ազատւած են կոտորածից Շատախը, Խիզանը, Մամուր-տանը: Անշնան կորուստներ են տւել Հայոց-ձորը և Թիմարը: Ամբողջովին կոտորւած է Ալլաքի, Արճէշի, Բեր-կրի, Աղբազի, Նորդուզի բնակչու-թիւնը: Վանը և շրջապայքը լիքն են փախստականներով: Մայրաքաղաքը կարիք կայ ամեն բանի:

— Յունիսի 21-ին Պետրոգրադից Թիֆլիս ժամանեցին Ամերիկայից եկած հայ կամաւորները, որոնք կայա-րանում մեծ բազմութեան կողմից ըն-դունւեցին ուղեգիտներով: Կամաւոր-ները խմբերի բաժանւած կայարանից կարգով դիմեցին քաղաք, երգելով ազ-գային զանազան երգեր:

— Թիֆլիսում լուր է ստացւել, թէ Թիւրքաց զօրքերը Բիթլիսում հայե-րի մեծ կոտորած են սարքել:

— Վանի Շրջ. վարչութիւնը յանձ-նարարած է առաջնորդարանին՝ որ ամսից ամիս կազմէ բոլոր ծնունդնե-րի, մեռնողների և ամուսնացողների մանրամասն վիճակագրութիւնը:

— Մոկսի շրջանի մէջ 1000-ի չափ հայ գերիներ ազատւած են, որոնք Խիզանի, Վարի Սպարկերտի և Մամուր-տանի շրջաններից են: Կը տեղեկաց-ւի որ փախստական քիւրդերի մօտ կան 200 հայ գերիներ ևս:

Լ Բ Ա Տ Ո Ւ

ՀՈՒՅԻ

— Շուշայ Եղբայրական Օգնութեան կից Կանանց Կօմիտէն կազմակերպում է ներկայացում՝ իւր միջոցները ուժեղացնելու համար:

— Ամարային ակմբանոցում անց-եալ տալիսների օրինակով տեղի են ունենում պարերեկոյթներ, շաբթական երկու անգամ: Զինգշարթի և շաբթ օրերը:

— Մեզ հաղորդում են, որ Ղարա-բաղի թեմի ծխական դպրոցների ու-սուցչութիւնը դիմել է թեմիս ժամա-նակաւոր կառավարչին առաջադրու-թեամբ՝ երեք տեղ յատկացնել զաւա-ռական ուսուցչութեանը՝ կազմակերպ-ւելիք դպրոցական յանձնաժողովի մէջ:

— Մեզ խնդրում են քաղաքային ինքնավարութեան ուղարկութիւնը հրա-ւիրել այն հանգամանքի վրայ, որ 3-րդ տարրական դպրոցի մօտ գտնուող Զա-նուհանի տան փողոցը վերածւած է

ժամանակաւոր ճաշարանի, և վերին աստիճանի աղտեղի դրութեան մէջ է...

— Մեզ խնդրում են նոյն ինքնա-վարութեան ուղարկութիւնը հրաւիրել ներքին հանգստարանը քաղաքի հետ կապող խճուղու վրայ, որ թէև երկու ամսից ի վեր կոյտերով թափւած է խճաքարը բայց ճանապարհը չի վերա-նորոգւում, որով օրստօրէ անտանելի է դառնում երթևեկութիւնը այդ մա-սում:

— Անցեալ հորեքշաբթի ամառային ժողովարանում նշանակւած ներկայա-ցումը—Քաղաքացիական մահ—յետա-ձգւել է յորդ անձրեկի պատճառով և տեղի է ունեցել ուրախ օրը:

ՂԱՐԱԲԱԳ

— Մեզ հաղորդում են, որ մայիսի 36-ին Թաղար գիւղի շրջանում եղած հեղեղի ժամանակ, ֆլաւել են այդ գիւղի տները շատերը, փչացել են ցանքերն ու բանջարանոցները: Ֆլա-ւը հասնում է մինչև 15 հազար ուղե-րու:

ԿՈՎԿԱՍ

— Բ. Միրմանեանը Թիֆլիսում երկուշաբթի և տօներին յաջորդող օ-րերը հրատարակելու է լրագիրը «Тиф-лисское Слово» անունով:

— Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը Հիւսիսային Կովկասի ջրաղացների պատէր է տւել 500 վագօն ալիւր, որ հետզհետէ ստացելու է Թիֆլի-սում և բաժանելու հացթուխներին:

— Թիֆլիսում Սէյլանեանները յայտնել են քաղ. վարչութեան, որ ի-րանք Բաթումում ունեն 20,000 փութ շաքար: Նրանք խնդրում են օգնել ի-րանց, որ վագօն տրւի շաքարը Բա-թումից Թիֆլիս բերելու:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ

ՀԵՂԵՂՆԵՐԻ ՎԼԱՍՆԵՐԸ

Ղափան, 18 յունիսի:

Վերջին ժամանակներս այստեղ ա-նընդհատ տեղացող հեղեղներից Օխու-ձորի գետը յորդանալով շրջանիս վե-րին Հանդ գիւղից քշել-տարել է մօտ 200 ոչխար, 6 կամուրջ, 4 լեկան եղ, 4 ջրաղաց, 1 տուն և 11-թուրքի: Գիւ-ղի արտերը, մարգագետինները և բան-ջարանոցները՝ կարտօֆիլներով հեղեղը միանգամայն հողի հետ է հաւասարե-ցրել: Այնպիսի մեծ տարածութիւններ է աւերակ դարձրել՝ աւազով կամ մեծ-ուփոքր քարերով ծածկելով, որ մարդ նայելիս զարմանում է: Ծանապարհե-րը նոյնպէս տեղ-տեղ քարերով ու ա-ւազով է լցւած, տեղ-տեղ էլ քանդւած է բոլորովին: Հարիւր տարեկան ծե-րունիները նման հեղեղի, իրենց ամ-բողջ կեանքում, առաջին անգամն են ակնառես լինում: Վնասը հասնում է հազարների: Բնակիչներն իրենց հա-սած դժբախտութեան մասին դիմել են տեղական հաշտարար միջնորդին, խըն-դրելով նրանից միջնորդել կառավա-րութիւնից նպաստ ստանալու համար: Գիւղը լալիս է: Ողջ գիւղում չկայ մէ-կը, որ ֆնասւած չլինի: Աղէտն ընդ-հանուր է: Տեղացիներից շատերը ու-ղում են հեռանալ Հանդից և երթալ այլ տեղում իրենց համար նոր բնա-կութիւն հաստատել: Այս գիւղը շատ վատ դիրք ունի: Զետեղւած է միշտ «եամանջ» տեղում և միշտ ենթակայ է բնութեան աւերմունքներին:

Արծիկ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՌԱՏՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՍՕՑ-

ԴԵՄՕԿՐԱՏ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բարեկամ պետութեան ներկայացու-ցիչներից մէկի հետ խօսակցելիս, շվէյ-ցարական դաշնակցական կառավարու-թեան անդամներից մէկը, որ նորիս վերադարձել է Գերմանիայից, հաղոր-դել է հետեւեալը:

Սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցու-թեան մէջ պառակտումն է սկսել: Փոքրամասնութեան խմբակը հարիւր հազարաւոր օրինակներով տարածում է ազգաբնակչութեան մէջ իր հրովար-տակը: «Ոչինչ մի մոռանաք, առւած է հրովարտակում: Օգոստոս ամսի ան-միտ ցնորքները օգն են ցնդել: Կարեք՝ բարեկեցութեան փոխարէն, այրիների ու որբերի արցունքներ՝ յաղթանակի փոխարէն, միլիտարիզմի դաշինքների ճնշումները՝ ազատութեան փոխարէն — ահա Գերմանիայի՝ ամբողջ աշխար-հին յայտարարած պատերազմի հետե-ւանքը: Իտալիայում արքայականների ճառերից հանւած հատւածները, ինչ-պէս հայելու մէջ, արտացոլում են այն, ինչ տեղի է ունեցել Գերմանիայում 1914 թ. յուլիս-օգոստոս նամաներում: Հաստատւած փաստ է, որ Աւստրիայի վերջնագիրը Սերբիային՝ պատճառն է համաշխարհային հրդեհի, որ տարած-ւել է նաև Իտալիայում: Դաշնակցու-թիւնը Իտալիայի հետ միշտ ծաղրա-խաղ է եղել: Զե- խաբել են: Սերբիա-յին վերջնագրէ ուղարկւել է Իտա-լիայի կամքի հակառակ: Այդ ձեռքից թազցրել են! Զեք հետ վարել են ինչ-պէս անպիտան երեսանների հետ և այդ այն ժամանակ, երբ գիւնդական կու-սակցութիւնը և խելագարների մի խմ-բակի կողմից պաշտպանութիւն գտած՝ զաղտնի զիպլօմատիան խաղում էր երկրի բախտի հետ: Երբ որ խորտակ-ւեց «Լուզիտանիան» պաշարողական դրութեան երկաթէ ձեռքը գերմանա-կան ժողովրդի բերանը սեղմեց: Գեր-մանիայումն են գտնւում նրա գլխա-ւոր թշնամիները՝ գերմանական կայսե-րականութիւնը, միլիտարիզմը և նրանց զազտնի զիպլօմատիան: Գերմանական ժողովրդի կոխը միայն, ընդդէմ նե-րին թշնամու, չար գերմանական պատ-մութիւնը»:

Բերնի կառավարութեան անդամը նկատել է, որ, իր խորին համոզմուն-քով, հրովարտակի խօսքերին անխու-սափելի կերպով կը հետեւն փաստերը: Սակայն, նա չէ ժխտում նաև այն հնարաւորութիւնը, որ հրովարտակը կարող է դուրս գալ մի նոր միջոց՝ հա-մակրանք յարուցանելու դէպի գերմա-նական ժողովուրդը: Առայժմ հրովար-տակը Բէթման-Հօլլէգի կողմից ար-տակարգ միջոցներ է առաջ բերել: Կանցլերին օգնելու համար յայտնի սօ-ցիալ-դեմօկրատ Շէյդեմանը բաց է թողել հակակոչ:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՆԵՌԱԴԻՐՆԵՐ

(Պետր. հեռ. գործ.)

ԳԵՐԵՎՈՑԵ ԶՈՐԵՂՐԱՄԵՆՆԵՐԻՆԵՐԸ

Վիսլայի և Վէպրտի միջև Լիւբ-լինի ուղղութեամբ յունիսի 23-ին շարունակւում էին յամառ կռիւ-ները Իգէֆով և Ուրժեմգով գիւղե-րի միջև: Թշնամու անյողողող փորձերը՝ գրաւելու Պոդլիպէ գե-տակի աջ ափի բարձրութիւնը՝ յաջողութիւն չունեցան: Կրասնի-

կի շօտէյի ուղղութեամբ Բիստրի-ցա և Կոսարժեկա գետերի մօտ մեր զօրքերը յունիսի 23-ին շա-րունակւում էին յաջող զարգացնել նախընթաց օրը սկսած հակա-զօրնը, որից թշնամին ստիպւած եղաւ պաշտպանողական դիրք բռ-նելու: Ընդհանուր առմամբ մենք այս ռազմաճակատի վրայ ամբողջ օրւայ ընթացքում գերի վերցրինք ոչ պակաս 2000 հոգուց և զրա-ւեցինք մի քանի գնդացիներ:

Վէպրտի և արևմտեան Բուգի միջև նրանօթային կռիւ է: Թշնա-մին այս մասում փորձում էր ա-ռաջ անցնել Մաւլօմինչէ գիւղի շրջանում Գրուբեշովից դէպի հա-րաւ, բայց շուտով կանգ առաւ մեր կրակի տարափի տակ: Լվօվի ճանապարհներում, կամենկա և Գլինեանի քաղաքների միջև թըշ-նամին յունիսի 22-ի գիշերը շատ կէտերում առաջխաղացման դի-մեց կռիւ մտցնելով մեծաքանակ ուժեր Եամ գիւղից դէպի հարաւ: Սակայն ոչ մի տեղ նա յաջողու-թիւն չունեցաւ և, մեծ կորուստ-ներ կրելով, ստիպւած եղաւ կանգ-նեցնել իւր շարժումը:

Կովկասեան զօրաբանակի շտաբից

Ծովամերձ ուղղութեամբ 22-ին հրացանձգութիւն էր:

Ավրազակ գիւղի շրջանում Թիւրքերի առաջխաղացումը յետ է մղւած:

Դարժեգայ գիւղի մօտերը մեր զօրքերը ցրեցին քիւրդերի խումբ: Մնացեալ ռազմաճակատում գրու-թիւնն անփոփոխ է:

Փարիզ: Յունիսի 23. պաշտ. հաղորդագր. Անցեալ գիշեր մեծ կենդանութիւն էր տիրում մեր ռազմաճակատի շատ կէտերում: Բելգիայում անգլիական զօրքերը, մեր թնդանօթածիգների օգնու-թեամբ գրաւեցին թշնամու մի քանի խրամատները Վիլկէնից դէ-պի հարաւ-արևմուտք, ջրանցքի արեւելեան ափում: Խիստ կենդանի կռիւ ըսկրուեց Սուշէ կայարանի շուրջը, որը մեր ձեռքերում մնաց, չնայած թշնամու մի քանի անգամ կրկնած փորձերին: Թշնամին ուր-բակոծում էր Արլան ամբողջ գի-շերւայ ընթացքում: Արգոններում շարունակւում էր անդադար կը-ռիւ:

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой

ԸՆԴԲՈՎՈՎԵՍԵՆ ԵՐԵՎԱՆԻ

(Ժամերը տեղական են)

Մեկնում է ԵՐԼԱԽԻՑ.

դէպի Բագու.

արագընթաց № 6 . . . 6 ժ. երեկ.

փոստատար № 4 . . . 4 ժ. գիշ.

դէպի Թիֆլիս.

արագընթաց № 5 . . . 2 ժ. ցեր.

փոստատար № 3 . . . 3 ժ. գիշ.

հասնում է Թիֆլիս

արագընթաց № 5 7 ժ. 41 բ. երեկ.

փոստատար № 3 12 ժ. 54 բ. երեկ.